

מגפת הקורונה מלמדת שיש לקיים יעוץ אתי-מוסרי בצד היעוץ המשפטי

מאת ד"ר חנן שי

מבט מבס"א, מס' 1,963, 12 במרץ 2021

תקציר: הסוגיות האתיות כבודות המשקל הכרוכות במאבק המתמשך במגפת הקורונה מחייבות את חיזוקו של היעוץ המשפטי המנחה את הדמוקרטיה הישראלית בימים רגילים ביעוץ נוסף - אתי-מוסרי. למרות שהדמוקרטיה הישראלית מצוידת במוסר שערכיו קבועים בחוקי היסוד שלה לא נעשה בהם שימוש בתקופה מאתגרת זו והדבר מחייב תיקון מידי.

אפילו אם ימצא בעתיד שבהתנהלות המדינה ואזרחיה במהלך המאבק בקורונה לא דבק רבב משפטי, הם יישארו מוכתמים מבחינה מוסרית. עדות לכך היא זעקת הרופאים וסגלי הרפואה בבתי החולים הנאנקים תחת העומס הפיזי והנפשי ואבל המשפחות השכולות מחד גיסא, וצהלות ההמונים ב"חגיגות היציאה מהסגר" מאידך גיסא.

יתרה מזאת, במדינת ישראל הכפפת הנוהל והחוק למוסר, בעיקר במצבי חירום ומלחמה, אינה רק צו מוסרי אלא אף חובה חוקתית הנגזרת מחוק יסוד "כבוד האדם וחירותו". מעמד הערכים שהחוק מפרט ושמהם נגזר החוק הוא כמעמד החוק עצמו ויעודם הוא, כפי שהגדיר השופט אהרון ברק בראיון ערב פרוץ המגפה, לשמש משענת לשופטים (ומכאן אף לרשות המבצעת) לקבלת החלטות במצבים שהחוק היבש אינו מספיק לקבלתן. לכן השיפוט חייב להישען אף על ערכים: לא ערכיו של השופט כהגדרתו, אלא ערכי המדינה הקבועים בחוקתה.

כשהכל הופך לשפיט מושבתים המוסר והדיון המוסרי ובעקבותיהם אף אומץ הלב האזרחי והחינוך לאומי לב אזרחי. מהמערכת המשפטית על יועציה ושופטיה אין לצפות שתתעשת ותלווה את עצותיה ופסיקותיה בנימוקים ערכיים מפורטים הנשענים על המוסר הקבוע בחוק, דבר שלא עשתה אף בימים טובים ופשוטים יותר. לא משום שאנשיה רחוקים ממוסר או מדבקות בערכי המדינה הקבועים בחוק, אלא שבמקום לפרש את ערכי המדינה ברוח מוסר החירות של נביאי ישראל הם פרשו ברוח הליברליזם הפרוגרסיבי שהפכה את החירות, שמשמעותה חובת הפרט ואחריותו להבטחת קיומו וקיום זולתו, אומתו, והאנושות, לחופש: שלל זכויות פרט, ואפס אחריות וחובות לא רק לקיום הזולת והאומה, אלא אף לאבטחת קיומו של הפרט עצמו (בקצרה)

דנן, על--ידי התחסנות נגד מגפות). פער זה בפרשנות ערכי המדינה הוא שיצר את חומת הניכור ההולכת ומתנשאת בין רבים בעם, אם לא רובו, לבין שופטיו ומשפטניו.

שיפוטיות מוסרית ליוותה את היהדות ואת המעשה הציוני, שעל אף פריקת עול מצוות נותר נאמן למוסר אבותיו. בגלל מוסר זה טען בן-גוריון בנאום שנשא בכנסת ביולי 1950, כשישראל הייתה בשיא חולשתה, כי "יש מלכות אחת שבה אנו חייבים לראות עצמנו שווים לכל מדינה - זוהי מלכות הרוח המוסר".

המוסר העשיר את הוויכוח הפוליטי בישראל בדיון אינטלקטואלי ערכי סוער. דיון זה הפרה את הפוליטיקה ואת השיח הדמוקרטי, טשטש היבטים אישיים ולו רק משום שהמוסר מכיר בעובדה שהאדם אינו מלאך, ומעל לכל - הגן על הדמוקרטיה הישראלית ומנע את נפילתה לשפל המוסרי אליו נגררה על-ידי חתירה ארוכת שנים למצוינות משפטית המנותקת מערכיה המוסריים של המדינה.

הקמת רשות רביעית ליעוץ והכוונה אתית-מוסרית, שתתעמת עם המשפט והרשויות האחרות, תשיב לדמוקרטיה הישראלית את איזונה ותסייע בחילוצה משפל זה .

** ד"ר חנן שי הוא מרצה לחשיבה אסטרטגית מדינית וצבאית בחוג למדעי המדינה באוניברסיטת בר-אילן*